

กรรมวิธีการสร้างโพนของ ครูฉลอง นุ่มเรื่อง¹

เปมิกา เกษตรสมบูรณ์

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง

กรุงเทพมหานคร 10240

อีเมลล์: pemika_ying@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องกรรมวิธีการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง ศึกษากรรมวิธีการสร้างโพน และปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง ที่ค่ายโพนปายางหุเย็น จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า ครูฉลอง นุ่มเรื่อง เริ่มต้นเรียนการทำโพนตั้งแต่อายุ 15 ปี สืบทอดภูมิปัญญาการสร้างโพนจากบรรพบุรุษทั้งหมด 3 ชั่วอายุ คุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง ได้รับการยกย่องว่าดังก้อง ดังไกล เสียงฟุ้งลอยขึ้นฟ้า คงทน สดส่วนสวยงาม เมื่อส่งโพนเข้าประกวดในการจัดแข่งขันตีโพนประจำปีของจังหวัดพัทลุงได้รับรางวัลชนะเลิศ 7 ปีซ้อนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 จนถึงปี พ.ศ. 2557

หุ่นโพนทำจากไม้ 3 ชนิด ไม้ขนุน ไม้ตาลโดนด ไม้ตะเคียน ไม้ตีโพนทำจากไม้ناعบุตร การสร้างโพนมีวัสดุอุปกรณ์ 69 ชนิด มีกรรมวิธีทั้งหมด 12 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมหนัง การตากหนัง การฆ่าหนัง การทำหุ่นโพน การชิงหนัง การทำลูกสัก การทำหวาย การใส่หวาย และการใส่ลูกสัก การตกแต่งหนังโพน การทำเหล็กเส้นและการใส่เหล็กเส้น การทำขาโพน และการประกอบขาโพน การทำไม้ตีโพน ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพเสียงโพนมี 4 ประการ

¹ บทความนี้มาจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง “กรรมวิธีการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง” หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2559 ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประสิทธิ์ เผ่าสวัสดิ์ ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำอกไก่ การเตรียมหนัง สัดส่วน 9 : 10 ของอัตราส่วนหน้าโพนต่อส่วนสูง และ การตกแต่งขอบชั้นให้ได้ตามที่ต้องการ

คำสำคัญ: กรรมวิธีการสร้าง, โพน, พัทลุง, กลองภาคใต้

Methods of Making Pon by Master Chalong Numraung

Pemika Kasetsoomboon

Ramkhamhaeng University Demonstration School, Bangkok,
Thailand, 10240

E-mail: pemika_ying@hotmail.com

Abstract

This study entitled the methods of making Pon by Master Chalong Numrueang aims to study the methods that Master Chalong Numrueang makes Pon and to study the factors that effect on the sound quality of his Pon. Master Chalong Numrueang started learning the carpentry from his father since he was 15 years old. He then studied Pon making from his uncle who inherited the knowledge of making drums from three generations. The sound quality of Master Chalong Numrueang's drum is praised for the resounding and far spreading sound. His drum is also known for its durability and elegant proportion. Since 2008, Master Chalong's Pon has won the Pon competition held in Pattalung province for seven consecutive years. Three factors that effects the sound quality include scraping the part called "Chicken Breast" inside Pon, treatments for animal hide, 9 : 10 proportion of Pon and inserting a piece of bamboo on the rim of drumhead.

Keywords: Making Methods, Pon, Phatthalung, Thai Southern drum

บทนำ

จังหวัดพัทลุงมีทั้งหมด 11 อำเภอ เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย บรรพบุรุษในอดีตกาลได้นำเอาหนังวัว หนังควายมาหุ้มปลายไม้ท่อนที่เจาะกลวงทะลุทั้งสองด้าน แล้วหาไม้มาตีหนังที่ซึ่งไว้จนตึงแล้วเรียกว่า โพน ซึ่งหมายถึงกลองที่มีขนาดใหญ่ โพนเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดพัทลุง และเป็นเครื่องให้จังหวะสัญญาณชนิดหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ

การประดิษฐ์เครื่องดนตรีพื้นเมืองอาจมีความพิถีพิถันน้อยกว่าการประดิษฐ์ประดอย แต่มีสัจจะหรือความซื่อมากกว่าการปรุงแต่ง ดังที่ อุดม หนูทอง (2524, หน้า 1) ได้กล่าวไว้ว่า “ดนตรีพื้นบ้านมีความสอดคล้องประสานกับวิถีชีวิตในสังคมมากกว่าความฝัน” โพนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนัง ลักษณะเช่นเดียวกับกลองเพลที่พบกันทั่วไปในวัดภาคกลาง และกลองปญาที่พบในวัดทางภาคเหนือ โพนจึงมีความผูกพันกับชีวิตของผู้คนมาช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์, 2544, หน้า 62 - 64)

หุ่นโพนเป็นทรงกระบอกทำจากไม้ขนาดใหญ่ นิยมใช้ไม้เนื้อแข็ง ไม่เปราะบาง ไม่แตกง่าย โพนเป็นกลองขนาดใหญ่ ซึ่งหนังทั้งสองด้าน วางตึงแนวดิ่งโดยใช้ไม้ตีโพนสองอันที่ทำจากไม้ขนาดบุตรซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง หน้าโพนมีเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 38 เซนติเมตรขึ้นไป วางอยู่บนขาตั้ง หุ่นของโพนคล้ายกับกลองทัดแต่มีขนาดใหญ่กว่า หนังหน้าโพนถือว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ หนังที่นำมาทำหน้าโพนแล้วได้คุณภาพเสียงที่ดี ต้องเป็นหนังควายแก่และผอม เนื่องจากมีไขมันติดน้อยและมีความทนทานสูง อีกทั้งต้องเป็นหนังสดเพื่อจะนำมาซึงตากแห้ง

โพนใช้ตีประกอบงานประเพณีลากพระ และมีการจัดประกวดโพนในงานประเพณีเป็นที่รู้จักกันว่า งานแข่งโพนลากพระ โพนใช้บอกเหตุร้ายแก่ชาวบ้านหรือเวลาใดที่ไม่สามารถเห็นดวงอาทิตย์เป็นเวลานาน บอกสัญญาณนัดแนะประชุมหรือรวมกลุ่ม เตือนการเตรียมงานของกลุ่ม เช่น ลากพระ รับกฐิน บอกเหตุร้ายหรือขอความช่วยเหลือ ชาวบ้านอาศัยเสียงโพนจากวัด หรือ จากหมู่บ้านเป็นสัญญาณที่รู้จักแบบสัญญาณประชาคม หรือในยามเดือน 10 ย่างเข้าเดือน 11 หรือ ก่อนออกพรรษา ราว 10 - 20 วัน ตั้งแต่พลบค่ำยันเที่ยงคืน เสียงโพนตามวัดต่าง ๆ ก็จะต้องกระหึ่มก้องไปทั่วแทบทุกหมู่บ้านซึ่งเป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่า ใกล้ถึงวันลากพระ และความสนุกสนานของชาวบ้านในวันลากพระ จะลากช้า ลากเร็ว หรือจะสนุก

เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับจังหวะเสียงโพน

ปัจจุบันในจังหวัดพัทลุงมีการประกวดโพน จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในราวเดือนตุลาคม ช่วงประเพณีวันออกพรรษา กติกาการแข่งขันโพนพิจารณาจากลีลาการตีโพน ความสวยงามของโพนและความดังของโพนเป็นประเด็นสำคัญ การประกวดต่างคิดค้นประดิษฐ์โพนให้มีคุณภาพเสียงและลักษณะทางกายภาพที่สวยงามเพื่อเข้าประกวดโพน ขั้นตอนและกรรมวิธีการทำจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ข้างต่างมีวิธีการประดิษฐ์โพนที่ต่างกัน และมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันอีกด้วย

กรรมวิธีสร้างโพนจะต้องเลือกใช้ไม้เนื้อแข็ง ซึ่งสามารถหาได้ในจังหวัดพัทลุงหรือพื้นที่ใกล้เคียง การเลือกไม้นั้นต้องใช้ความชำนาญและประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน จึงจะได้ไม้ที่ดีและมีคุณภาพเพื่อนำมาทำโพนที่มีคุณภาพที่ดี จากนั้นผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การกลึง การขุดให้ได้ลักษณะตามที่ต้องการ การเลือกหน้าโพนถือเป็นขั้นตอนสำคัญ หากเลือกหน้าที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสมจะทำให้โพนคุณภาพไม่ได้ตามที่ต้องการ การขึ้นหน้าโพนต้องใช้ความชำนาญเป็นพิเศษเพราะถือเป็นขั้นตอนที่ซับซ้อนและสำคัญที่สุด การตกแต่งเสียงของโพนต้องใช้ความประณีตและใช้ฝีมืออย่างมากจนกว่าจะได้เสียงโพน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ในการศึกษาการทำโพนจากผู้ที่มีประสบการณ์ ศึกษาการใช้เครื่องมือช่าง โดยศึกษากับครูฉลอง นุ่มเรือง

ครูฉลอง นุ่มเรือง ปัจจุบันอายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 81 หมู่ 3 ตำบลปรางหมู่ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลปรางหมู่ ครูฉลอง นุ่มเรือง ได้สืบทอดวิธีการทำโพนมาจากนาย น้าชายได้เรียนการทำโพนกับคุณตาของครูฉลอง ภูมิปัญญาการทำโพนของตระกูลนุ่มเรืองได้รับการสืบทอดภายในครอบครัว 3 รุ่น ในวัยเด็กครูฉลอง นุ่มเรืองเป็นผู้ช่วยทำโพน และได้ใช้วิธีการจดจำเรียนรู้วิธีการทำโพนทุกขั้นตอนอย่างละเอียด จากนั้นครูฉลอง นุ่มเรือง ทำโพนที่บ้าน เพื่อเป็นอาชีพหลักในการเลี้ยงครอบครัว เมื่อมีงานแข่งโพน - ลากพระ ครูฉลอง นุ่มเรือง จะทำโพนขึ้นใหม่เพื่อส่งประกวดทุกปี ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมมานาน ได้มีการพัฒนาขั้นตอนการทำโพน ค้นคว้าหาวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นเป็นของตนเอง ทำให้เสียงของโพนมีเสียงที่ดีและดังมีคุณภาพ จึงทำให้ค่ายโพนฉลอง นุ่มเรืองเป็นที่ยอมรับโดยได้รับรางวัลชนะเลิศจากพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการประกวดโพนงานแข่งโพน ลากพระ ประจำจังหวัดพัทลุงติดต่อกัน

เป็นเวลา 7 ปี

การศึกษาการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง เป็นการศึกษาค้นคว้ากรรมวิธีการสร้างและปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติเป็นแนวทาง และเพื่อทราบวิธีการประดิษฐ์โพนแบบดั้งเดิมจากพื้นที่ต้นกำเนิดของโพนและเพื่อดำรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่งดงามในศิลปะทางดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ให้ปรากฏสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง
2. ศึกษากรรมวิธีการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง
3. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของโพน จากข้อมูลจากเอกสารตามสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

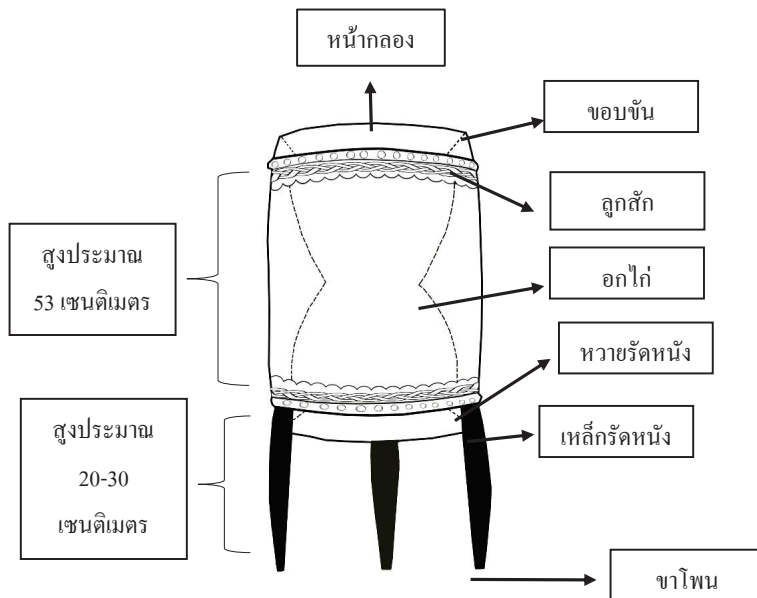
- 1.1 สภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง
- 1.2 หอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล
- 1.3 หอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ
- 1.4 หอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 1.5 หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
- 1.6 หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- 1.7 ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ศึกษาประวัติการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง ดังนี้
 - 2.1 ลักษณะทางกายภาพของโพน
 - 2.2 ประวัติความเป็นมาของโพน
 - 2.3 ประวัติความเป็นมาในการสร้างโพน
 - 2.4 ประวัติครูฉลอง นุ่มเรื่อง

- 2.5 ประวัติด้านการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง
3. ศึกษากรรมวิธีการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง
 - 3.1 หนังสื้โพน
 - 3.2 พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำหุ่นโพน
 - 3.3 การคัดเลือกหนังสัตว์ที่ใช้หุ้มโพน
 - 3.4 การคัดเลือกลักษณะไม้ที่ใช้ทำหุ่นโพน
 - 3.5 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างโพน
 - 3.6 ขั้นตอนและกรรมวิธีการสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง
 - 3.7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
4. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง
5. วิเคราะห์กรรมวิธีการสร้างที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงโพน

ผลการวิจัย

ครูฉลอง นุ่มเรื่อง เกิดวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2510 อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 81 หมู่ 3 ตำบลปรางหมู่ อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ครูฉลอง นุ่มเรื่อง สมรสกับนางมาลี นุ่มเรื่อง มีบุตร - ธิดาด้วยกัน 2 คน บุตร - ธิดาทั้งสองของครูฉลอง นุ่มเรื่อง มิได้ประกอบอาชีพทางงานช่าง แต่บุตรคนเล็กคือ นายจักรพันธ์ นุ่มเรื่อง ได้รับการถ่ายทอดวิชาการทำโพนไว้อย่างครบถ้วนแล้ว ครูฉลองได้ยึดอาชีพทำโพนเป็นหลัก ครูได้กล่าวว่า “คติประจำใจในการทำโพน คือ หนึ่ง ทำอย่างไร ให้ดูแล้วสวย สอง ทำอย่างไร ให้มีเสียงตามต้องการ และสาม ทำอย่างไร ให้มีความทนทาน” (ฉลอง นุ่มเรื่อง, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2560) โพนทุกใบของครูฉลอง นุ่มเรื่อง สร้างด้วยคติประจำใจทั้งสามอย่างนี้มาโดยตลอด และครูได้คิดริเริ่มที่จะทำให้โพนของครูมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักของผู้คนตั้งแต่อายุ 15 ปี โดยเริ่มศึกษางานช่างไม่จากบิดา และขั้นตอนการทำโพนจากน้าชายซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณตาของครูฉลอง

สัดส่วนของโพน

โพนมีส่วนประกอบทั้งหมด 7 ส่วนซึ่งประกอบไปด้วย หน้ากลอง ขอบชั้น ลูกสัก อกไก่ หวายรัดหนัง เหล็กรัดหนัง และขาโพน องค์ประกอบทั้งหมดมีเพียงอกไก่เท่านั้นที่อยู่ภายในหุ่นกลอง มองไม่เห็นจากภายนอก แต่เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงของโพน ช่างจะต้องอาศัยความชำนาญในการเหลาสัดส่วนของอกไก่ภายในหุ่นเพื่อให้ได้เสียงโพนที่ดังตามต้องการ การเหลาอกไก่ถือเป็นภูมิปัญญาการสร้างกลองของชาวพืทลุงที่สืบทอดกันภายในครอบครัว และเป็นลักษณะของหุ่นกลองภายในที่แตกต่างจากทรงกระบอกภายนอก จึงทำให้โพนมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกลองทรงกระบอกทั่วไป

ขั้นตอนการสร้างโพน

กรรมวิธีการสร้างโพน เริ่มโดยการเลือกไม้เนื้อแข็งที่มีความคงทนและไม่แตกง่าย ครูฉลองนิยมใช้ไม้ขนุน ไม้ตะเคียน ไม้ตาลโตนด การสร้างโพนใช้วัสดุทั้งหมด 69 ชนิดและมีกรรมวิธีการสร้างทั้งหมด 12 ขั้นตอน ดังนี้

การเตรียมหนัง

การตากหนัง

การฉ่าหนัง

การทำหุ่นโพน

การชิงหนัง

การทำลูกสัก

การทำหวาย

การใส่หวายและการใส่ลูกสัก

การตกแต่งหนังโพน

การทำเหล็กเส้นและการใส่เหล็กเส้น

การทำขาโพนและการประกอบขาโพน

การทำไม้ตีโพน

1. การเตรียมหนัง ใช้หนังแม่ควายแก่ที่ผ่านการมีลูกมาแล้ว และมีความเสมอกันทั้งตัว มีความพอดี ไม่หนาและไม่บางจนเกินไป เมื่อชิงหนังโพนจะมีความยืดหยุ่นดี สามารถชิงให้ตึงตามที่ต้องการ บริเวณหนังช่วงหัวไหล่หน้า ช่วงคอ ช่วงท้อง หรือในส่วนของขาหน้า เวลาชิงจะตึงได้ดีที่สุด หนังที่ใช้ทำโพนทั้ง 2 หน้า ต้องเป็นหนังควายตัวเดียวกันเท่านั้น เพราะลักษณะของหนังจะเหมือนกันทั้งผืนหรืออาจจะต่างกันเล็กน้อย เสียงโพนทั้งสองหน้าจะไม่ต่างกันมาก แต่หากใช้หนังควายคนละตัวกัน หนังควายที่ชิงทั้งสองหน้าอาจจะแตกต่างกันมาก ซึ่งจะทำให้ส่งผลต่อเสียงโพนโดยตรง หนังควายเมื่อตากแห้งแล้วต้องไม่มีไขมันติดอยู่ที่ผืนหนัง สังเกตได้จากหนังควายที่มีจุดขาว ๆ และจุดขาวที่เป็นไขมันนี้ไม่สามารถขูดไขมันออกได้ เมื่อนำหนังควายที่มีไขมันมาแช่หนังจะเปื่อยไม่สามารถชิงหนังได้

2. การตากหนัง เมื่อได้หนังควายสดตามที่ต้องการแล้ว ล้างทำความสะอาดเลือดและสิ่งสกปรก จากนั้นเริ่มชิงหนังโดยใช้มีดพร้าปลายแหลมเจาะให้เป็นรูขนาดที่สามารถร้อยเชือกฟางได้บริเวณขอบหนังแล้วชิงให้หนังกางแผ่ทั้งแผ่น เมื่อตากหนังทิ้งไว้ในที่แจ้งและมีแสงแดดประมาณ 4 - 5 วันแล้ว ให้ตัดเชือกฟางให้หมด หนังที่แห้งสนิทแล้วจะมีลักษณะตามรูปทรงที่ชิงไว้เหมือนลักษณะที่ชิงไว้ครั้งแรก จากนั้นให้นำหนังที่แห้งแล้วไปเก็บไว้ในที่ร่ม อากาศถ่ายเท ไม่เปียกชื้น เก็บไว้ประมาณ 2 - 3 เดือน จึงจะนำมาใช้ได้

3. การฟาดหนัง เป็นการทำให้เยื่อหรือใยใต้ผิวหนังแตก และทำให้หนังนุ่ม สามารถยืดหยุ่นได้ดี โดยการแช่หนังด้วยสมุนไพร ใช้เวลาแช่หนังทิ้งไว้ประมาณ 12 ชั่วโมง เป็นการนำเอาประโยชน์ของสมุนไพรที่มีคุณสมบัติต่างกันมาช่วยทำให้หนังนุ่มและสะอาดขึ้น สมุนไพร

ที่นิยมนำมาแช่หนึ่งประกอบด้วย หยวกกล้วย มะยม ชะพลู ข่า จากนั้นนำหนังไปตีจนหนังทั้งผืนนิ่มตามที่ต้องการ

4. การทำหุ่นโพน นำท่อนไม้มาทั้งต้นแล้วตัดส่วนล่างของไม้ทิ้งไป 2 เมตร แล้วจึงเริ่มตัดเป็นท่อนสำหรับทำโพน หลังจากนั้นจึงใช้ขวานถากเปลือกไม้ออกจนเหลือเฉพาะเนื้อไม้ ใช้เครื่องวัด ใช้ตลับเมตรวัดเส้นผ่านศูนย์กลาง โดยวัดหน้าหุ่นโพนให้ได้ 38 เซนติเมตร ใช้กบไฟฟ้าไสเนื้อไม้ออกให้ผิวไม้เรียบ จากนั้นให้ใช้ชะแลงด้ามตรงชุดลงไป จนเนื้อไม้แตกแล้วใช้มือหยิบเอาเศษไม้ออกจนหมดให้ท่อนไม้กลวง จากนั้นเจาะลูกสักแต่ละจุดห่างกัน 3 นิ้ว

5. การชิงหนัง เป็นการชิงหนังให้ตึง โดยทิ้งไว้ให้หนังแห้งประมาณ 4 - 5 วัน และในช่วงเช้าหนังหน้าโพนจะมีความชื้น ในช่วงเช้าของทุกวันต้องหมั่นดึงให้ตึงมากขึ้น การดึงนั้นต้องสลับกับการตีหนังกับค้อนไม้เพื่อวนดให้หนังสามารถยืดหยุ่นดึงได้ง่ายขึ้น

6. การทำลูกสัก ลูกสัก มีไว้เพื่อยึดหนังให้ติดกับหุ่นโพน มีลักษณะหัวกลมปลายแหลม ไม้ที่ใช้ทำลูกสักต้องเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติเนื้อแข็งเหนียวทน ไม่แตกง่าย

7. การทำหวาย การเลือกหวายต้องเป็นไม้หวายที่มีความเหนียวคงทนไม่หักงอ่าย โดยเลือกหวายที่มีความเหนียว หักแล้วงอได้ เมื่อเลาหวายให้บางและได้ตามต้องการแล้ว จากนั้นให้ถักเปียจนสุดเส้นหวาย

8. การใส่หวายและการใส่ลูกสัก การใส่หวายและลูกสักจะทำสลับกันไป เพื่อเป็นการนำเอาหวายใส่ลงไปได้ชิดกับลูกสัก เมื่อยึดหนังแล้วต่อกด้วยลูกสักเป็นการดึงรั้งไม่ให้หวายเลื่อนขึ้น และให้หนังยึดติดกับหุ่นโพน เพื่อยึดให้หนังติดกับหุ่นโพน

9. การตกแต่งหนังโพน หลังจากหนังชิงแห้งเรียบร้อยแล้ว ให้ตัดเอาหนังที่เหลือจากการชิงออก เป็นการตัดตกแต่งหนังให้มีความสวยงาม มีลวดลายให้น่าสนใจมากขึ้น

10. การทำเหล็กเส้นและการใส่เหล็กเส้น เป็นการใส่เหล็กเส้น เพื่อยึดหนังโพนติดกับตัวโพนให้คงทนมากขึ้น โดยเชื่อมเหล็กให้เป็นวงกลมและนำมาใส่ตอกอีกลงไปให้อยู่ติดด้านบนของลูกสัก

11. การทำขาโพนและการประกอบขาโพน ไม้ที่นิยมนำมาทำขาโพน คือไม้เทียม ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง ขาโพนของครูฉลงจะใช้ 3 ขา ความยาว 65 เซนติเมตร ประกอบขาโพนโดยใช้ตะปูตอกยึดขาโพนให้ติดกับหุ่นโพนทั้งสามขา

12. การทำไม้ตีโพน ครูฉลองใช้ไม้ฉากบุตรรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มาเหลาให้หัวไม้ที่ใช้ตีมีลักษณะกลม ปลายไม้ยาวเรียว ขนาดประมาณ 40 เซนติเมตร ไม้ชนิดนี้เป็นไม้ที่มีแก่นมีสีน้ำตาลแดง เนื้อแข็ง มีน้ำหนักมาก เนื้อไม้ค่อนข้างละเอียดสม่ำเสมอและแข็งแรง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรือง

ขั้นตอนการชิงหนังโพน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงโพนของครูฉลอง นุ่มเรือง มีหลักสำคัญอยู่ทุกรายละเอียด ไม่ว่าจะเป็นขั้นเริ่มต้นตั้งแต่การเลือกไม้ต้องมีลักษณะพิเศษและยังมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงอีก 3 ประการ ดังนี้

1. การเลือกหนังและการดำหนังด้วยสมุนไพรต้องเป็นหนังควายที่มีคุณสมบัติเฉพาะที่คัดสรรมาทำหนังโปน รวมถึงกรรมวิธีการสร้างโปนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง มีการใช้วิธีลองผิตลองถูกด้วยตัวเอง มีการดูแลเอาใจใส่ในทุกขั้นตอน และครูฉลอง นุ่มเรื่อง ยังประดิษฐ์เครื่องตีหนังขึ้นมาเอง ซึ่งเป็นการลดเวลาในการตีหนังให้นิ่มเร็วขึ้นจากวิธีการตีหนังด้วยคนถึงเท่าตัว

2. การซุดอกไก่และขอบขัน การซุดอกไก่ เริ่มจากการตัดไม้ออกเป็นท่อนยาว 60 เซนติเมตร จากนั้นใช้ขวานลากเปลือกไม้ออกจนเหลือเฉพาะเนื้อไม้แล้วนำไปแช่น้ำเป็นเวลา 3 วัน เมื่อน้ำขึ้นมาจากน้ำแล้ว นำกบไสไม้มาไสเนื้อไม้ให้เรียบทั้งสองด้าน แล้ววัดด้วยเครื่องวัดระดับน้ำแม่เหล็ก นำกบมาไสด้านข้างหุ่นโปนปลายเป็นทรงสอบทั้งสองด้าน จากนั้นนำฝาพัดลมมาวัดเพื่อกำหนดบริเวณที่จะซุดหุ่นโปน การใช้ฝาพัดลมมาวัดนี้ เป็นการนำเอาวัสดุรอบตัวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เริ่มนำชะแลงซุดหุ่นโปนลงไปแล้วควักเนื้อไม้ออกจนอกไก่มีลักษณะตามแบบ จากนั้นใช้ขวานตกแต่งขอบขันทั้งสองด้านให้สวยงาม

3. การแต่งเสียงโปน เป็นวิธีการทำให้เสียงโปนดังขึ้นเพื่อใช้ในการประกวด ครูฉลองได้มีการลองผิตลองถูกเพื่อหาวิธีจนทำให้โปนนั่นเกิดเสียงที่ 3 ขึ้น ซึ่งก่อนหน้าที่จะได้เสียงที่ 3 นั้น ครูได้ทดลองจนโปนจนพังไปแล้ว แต่ครูก็ยังค้นหาวิธีที่จะทำให้โปนมีเสียงดีขึ้น จนทำให้ครูได้เสียงโปนเสียงที่ 3 ขึ้นมา และก็ถือเป็นคนแรก ที่สามารถทำให้โปนมีเสียงที่ 3 หรือเสียงพิเศษเกิดขึ้นมาได้ นอกจากนี้ ครูฉลองยังมีไหวพริบในการประกวดอีก คือในขณะที่แข่งตีโปน ครูฉลองจะฟังเสียงโปนของคู่ต่อแข่ง ว่าเสียงโปนเป็นอย่างไร แล้วทำการแต่งเสียงโปนของตนเองในขณะนั้นเพื่อที่จะให้โปนของตนเองชนะเสียงโปนของคู่แข่ง แต่ถ้าหากคิดว่าเสียงโปนของตนไม่ชนะ ครูก็จะใช้วิธีชนะคู่ต่อสู้ด้วยการตีให้นานหรือเรียกว่า การตีทน

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลการค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

ครูฉลอง นุ่มเรือง

ครูฉลอง นุ่มเรือง เกิดปี พ.ศ. 2510 เริ่มเรียนวิชาช่างจากครูท่านแรก คือบิดา ที่ประกอบอาชีพช่างไม้ และเริ่มทำงานไม้ชิ้นเล็ก ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ รวมไปถึงอุปกรณ์ดักปลา ครูฉลอง นุ่มเรือง เริ่มมาฝึกทำโพนกับนายสุพัฒน์ เรืองสังข์ มีศักดิ์เป็นน้าของครูฉลอง ที่บ้านปายางหุเย็น ซึ่งก่อตั้งโดยทวดของครูฉลอง มีชื่อว่า นายคง ชูช่วย และได้สร้างโพนของตนเองเมื่ออายุ 27 ปี จากนั้นครูฉลองทำโพนเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างกริดยางเป็นรายได้เสริม

กรรมวิธีการสร้างโพนมีทั้งหมด 12 ขั้นตอนอาศัยความละเอียด ประณีตของช่าง ผสมกับความเอาใจใส่และความตั้งใจในการทำงานของช่าง มีความพิถีพิถันในทุกขั้นตอน

และการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพ ทำให้โพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง เป็นที่นิยมของศิลปินและได้รับรางวัลชนะเลิศ 7 ปีซ้อน จากการประกวดตีโพนประจำจังหวัดพัทลุง ครูฉลอง นุ่มเรื่อง เป็นผู้ที่มีความสามารถทางดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ในการทำโพน ที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มผู้ใช้โพน ทั้งรูปทรงและสัดส่วนที่มีความเหมาะสม น้ำเสียงของโพน ความดัง ความกังวาน และสามารถนำไปใช้ตีประกอบการลากพระ หรือใช้ตีในการแข่งโพนได้ดี

หุ่นโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง ทำจากไม้ 3 ชนิด คือ ไม้ตาลโตนด ไม้ขนุน ไม้ตะเคียน ไม้แต่ละชนิดให้คุณสมบัติของเสียงโพนแตกต่างกัน และยังมีไม้อีก 3 ชนิด ที่นำมาทำเป็นส่วนประกอบของโพน คือ ไม้เทียมทำขาโพน ไม้โททำลูกสักและไม้ناعบุตร ทำไม้ตีโพน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำโพนทั้งหมด 69 ชนิด สะท้อนภูมิปัญญาเชิงช่างและวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ สัดส่วนของโพนที่สร้างโดยครูฉลอง นุ่มเรื่อง มีทั้งหมด 3 ขนาด ขนาดเล็กมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 38 เซนติเมตร ขนาดกลางมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 48 เซนติเมตร และขนาดใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 48 เซนติเมตรขึ้นไป ทั้งสามขนาดมีความสูงที่ใกล้เคียงกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของหุ่นโพน

คุณภาพเสียงที่ดีของโพนต้องดัง กังวาน เมื่อตีเสียงโพนจะดังขึ้นฟ้าและลอยไปตามสายลมมีรัศมีไกลมากกว่า 10 กิโลเมตร ลักษณะเฉพาะสำคัญที่สร้างโดยครูฉลอง นุ่มเรื่อง พบว่า โพนมีเสียงดังแหลม เป็นเสียงที่สามเกิดขึ้นจากวิธีการเรียนรู้ลองผิดลองถูก จนเกิดเสียงที่อยู่ระหว่างเสียงทุ้มกับเสียงแหลม แต่โพนเสียงที่ออกมาจะดังกว่าทั้งเสียงทุ้มและเสียงแหลมเดิมที่มีอยู่แล้ว เรียกว่าแหลมพิเศษ โพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง ยังมีการตกแต่งด้วยความประณีตทั้งภายนอกและภายใน ภายในเหลาให้เป็นรูปทรงพิเศษ เรียกว่า ออกไก่ และการขึ้นขอบขนลาดเอียง 45 องศา ความคงทนของหุ่นโพน หนึ่งควาย มาจากปัจจัยการเลือกวัสดุและสมุนไพรตำผสมน้ำแช่บำรุงหนังก่อนนำไปฟอกและตากให้แห้ง การสร้างโพนของครูฉลอง นุ่มเรื่อง อาศัยภูมิปัญญาทั้งด้านพันธุ์ไม้ หนังสัตว์ งานช่าง สมุนไพร งานเครื่องหนัง ความรู้เกี่ยวกับกลไกการกำเนิดเสียง ในการประกอบอาชีพงานช่างจนประสบความสำเร็จ ทั้งยังมีความรู้ในการประยุกต์เครื่องมือช่างในการผ่อนแรงจากเครื่องไถนาอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

ฉลอง นุ่มเรื่อง. (2560). สัมภาษณ์.

ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์. (2544). มานุษยดนตรีวิทยา ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้. นครปฐม: วิทยาลัย
ดุริยางคศิลป์, มหาวิทยาลัยมหิดล.

อุดม หนูทอง. (2524). ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้. สงขลา: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

